

HET VERSCHIL maken in de klas

Basisbouwstenen
voor een superdiverse
schoolcontext

Debbie Van Luchem

P E L C K M A N S

Inhoud

Inleiding	8
Leeswijzer	10
Algemene gebruikstips	11
Doelpubliek	11
Hoofdstuk 1 Een warm en veilig superdivers nest	12
1.1. Wat is superdiversiteit?	15
1.2. Erkennen en waarderen van superdiversiteit	21
1.3. Kruispuntdenken	24
1.4. Wat doen we hier nu mee in de klas?	26
1.5. Inclusie is ...	28
1.6. Positief onderwijs	37
1.7. Reflecteren: Hoe veilig en warm is mijn nest nu?	49
1.8. Beleid in het kader van een veilig schoolklimaat	51
1.9. Concrete tips om een veilig nest uit te bouwen	55
1.10. Verdiepende leestips	64

Hoofdstuk 2 Meertaligheid inzetten als kracht **65**

2.1. Voordelen van een meertalig talenbeleid	69
2.2. Uitdagingen bij meertaligheid	71
2.3. Reflecteren op meertaligheid in onze klassen	73
2.4. Een meertalig talenbeleid	74
2.5. Praktische tips om thuistalen in te zetten in je klas	76
2.6. Verdiepende leestips	82

Hoofdstuk 3 The voice **83**

3.1. Students' voice	85
3.2. Teachers' voice	86
3.3. Parents' voice	87
3.4. Big voice	90
3.5. Stemproblemen	91
3.6. Interactie	92
3.7. Hoeveel inspraak geven wij op school?	100
3.8. Inspiratie voor een meerstemmig beleid	103
3.9. Concrete tips om meerstemmigheid te bevorderen	105
3.10. Verdiepende leestips	118

Hoofdstuk 4 Ervaren als ultieme startbasis

119

4.1. Brede thema's	122
4.2. Prikkel en executieve functies	125
4.3. Hoeveel ervaren onze leerlingen echt?	130
4.4. Inspiratie voor een ervaringsgericht beleid	131
4.5. Concrete tips om meer te ervaren	132
4.6. Verdiepende leestips	136

Hoofdstuk 5 Superdiverse noden

137

5.1. Gevoeligheden bij 'labeling'	139
5.2. Een ticket naar hulp op maat	141
5.3. Label als afwijking van de norm	143
5.4. Mindset op groei	144
5.5. Begrijpen	145
5.6. Noden en behoeften	146
5.7. Hoe sterk is onze basis?	148
5.8. Reflecteren op labels	150
5.9. Inspiratie voor een kwaliteitsvol zorgbeleid	152
5.10. Tips om al die noden en behoeften aan te vliegen	154
5.11. Verdiepende leestips	159

Hoofdstuk 6 Leren van elkaar

160

6.1. Zeggen wat er moet gezegd worden	162
6.2. Respectvol jezelf kunnen zijn	169
6.3. Multiperspectiviteit	173
6.4. Co-creatie en synergie	174
6.5. Reflecteren op onze eigen 'leren van elkaar cultuur'	176
6.6. Leren van elkaar start op beleidsniveau	179
6.7. Praktische tips om te leren van en met elkaar	182
6.8. Verdiepende leestips	187
Besluit	188
Nawoord	190
Over de auteur	191
Bronnen per hoofdstuk	192
Bijlage 1: Boekenlegger	198
Bijlage 2: Poster 'Hoe kies ik een boek?'	199

Lieve juf Chantal,

Dit boek draag ik op aan jou ...

Jij was voor mij de eerste leerkracht die me een veilig nest gaf,
naar me luisterde en met mij in gesprek ging ...

En dat op mijn 3 jaar.

Je liet me experimenteren, je liet me ervaren en mezelf zijn
en het meest waardevolle: je gaf gehoor aan wat voor
mij van belang was.

Je liet me op een schoolfeest 'sint' zijn in zijn stoomboot en
toen ik achteraf net zoals alle kinderen een pietenmuts wou,
knutselde je er in 1,2,3 nog vlug één in elkaar.

Slechts één voorbeeld van één moment. En toch ...

De emotie die dit moment oproept, zorgt er vermoedelijk voor
dat ik het me tot op vandaag nog levendig kan herinneren.

Jaren later kwam ik opnieuw in je klas als therapeut om
een kindje met een motorische problematiek te observeren
en opnieuw stond je vol warmte en openheid klaar
om me te ontvangen in je klas.

Misschien is bij jou mijn liefde voor
openhartigheid ontstaan ...

Daarvoor en voor nog zoveel meer:

Merci!

Inleiding

In de meeste schoolcontexten is een superdiverse klasgroep de norm. Dat geldt zeker niet alleen meer voor een grootstedelijke omgeving. Leerlingen verschillen in leeftijd, gender en sekse, zorgzwaarte, sociaal-culturele achtergrond, seksuele oriëntatie, stabiliteit binnen thuissituaties en nog zoveel meer. Deze samengestelde groepen bieden een waaier aan mogelijkheden, maar bezorgen veel leerkrachten ook een gevoel van controleverlies. Leerkrachten staan voor grote uitdagingen om in zo een superdiverse klas les te geven en het is geen evidentie om elke leerling tot leren te laten komen. We voelen ons vaak genoodzaakt om les te geven met voorgeprogrammeerde lesinhouden en leerlingen te onderwerpen aan gestandaardiseerde toetsen. Wanneer deze inhouden niet blijken te passen bij de noden van onze leerlingen, zijn er meer redelijke aanpassingen nodig dan er standaard inhoud overblijft. We komen handen en voeten te kort om alle aanpassingen en administratieve bijkomstigheden bij te houden. Gelijke kansen creëren lijkt plots een onmogelijke opdracht, wat het zelfvertrouwen van 'de leerkracht' niet ten goede komt. We lijken het te zijn vergeten, maar de klas en breder zelfs de schoolcontext doen ertoe! Nu meer dan ooit hebben leerlingen nood aan een veilige haven om zich met elkaar te verbinden. Om boeiende verschillen te ontdekken die er gewoon mogen zijn en gelijkenissen te ontdekken tussen die verschillen door.

Met dit boek geef ik zowel voor startende leerkrachten, leerondersteuners, zorgverleners en beleidsteams als voor teams die weer in beweging willen komen, een waaier aan inspiratie om te prioriteren wat er echt nodig is om elke leerling tot leren en tot maximale ontplooiing te laten komen.

Ik neem jullie daarom mee doorheen zes basishoofdstukken die volgens mij de essentie vormen om met deze superdiverse groepen aan de slag te gaan. Zes basisbouwstenen die ieder van ons kan inzetten.

Ik start met het erkennen en creëren van een **veilig superdivers nest** en wijd ook een volledig hoofdstuk aan **meertaligheid**. Daarna leg ik de focus op het geven van een **stem** aan leerlingen, schoolteams en partners, waarbij ik extra aandacht geef aan interactie als medium. Daarna gaan we in op het belang van **ervaren** als didactisch instrument om de voorkennis samen op te bouwen en zo de kansen gelijk te trekken. We richten een krachtige leeromgeving in, maar houden ook rekening met verschillen in achtergrond, prikkelverwerking en executieve functies. Daarna ga ik nog in op hoe we het best omgaan met zorg in onze klassen en hoe we **noden** boven **labels** kunnen plaatsen. Als afsluiter benadruk ik de meerwaarde in **leren van elkaar**, waarin eigenheid, openheid voor andere perspectieven, feedback, feedforward en uiteraard reflectie de hoofdton voeren. Door dit boek te lezen prioriteer je groei en door de tips en good practices te delen verspreid je positiviteit. Als je door het lezen van dit boek zelfs maar één inzicht meeneemt, is dat eigenlijk al een win. Veel lees- en experimenteerplezier.

Leeswijzer

Dit boek bevat een verzameling aan bouwstenen om in te zetten in een superdiverse context. Het bevat een duidelijke link tussen theorie en praktijk met een heleboel inzichten om de verandering in ons denken en zo ook in ons handelen in de klas en de school in beweging te zetten. Het doel is hier niet om allesomvattend te zijn, maar voornamelijk om te inspireren en aan te zetten tot experimenteren.

Hoe lees je dit boek?

Elk hoofdstuk start met een stuk theorie gebundeld uit de literatuur waar volgens mij antwoorden liggen. Mijn literatuurselectie is evidence-informed maar mijn interpretatie is uiteraard maar één waarheid. Vul deze dus gerust aan met je eigen kennis en ervaringen. Aan deze kapstok hang ik daarna de praktijk op.

Met een heldere kijk op het ware pedagogisch-didactisch-zorgzaam redeneren – ‘waarom we precies doen wat we doen’ – kijken we daarna samen in de spiegel. We gaan hiervoor aan de slag met verschillende reflectieopdrachten in een verscheidenheid aan werkvormen.

Vervolgens gaan we voor duurzaamheid door schoolteams en beleidsmakers te inspireren om met dit boek aan de slag te gaan. Welke veranderingen kunnen jullie vanuit een gedragen visie beleidsmatig verankeren en hoe kunnen jullie een leerlijn op school helder en gedragen uitzetten?

Verder vind je in elk hoofdstuk een hele resem aan praktische, concrete tips en doe-opdrachten als inspiratie om uit te proberen op de klasvloer. Door kansen te creëren om samen te werken en de dialoog aan te gaan, leggen we de basis voor echt burgerschap.

Ten slotte lijst ik per hoofdstuk nog verdiepende leestips op, voor wie honger heeft naar meer ...

Algemene gebruikstips

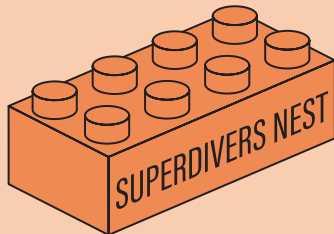
1. Dit is een **interactief doe-boek**. Markeer, maak notities, plak er post-its bij en plooi hoekjes om van pagina's die je wilt herlezen. Bewaar het boek het liefst ergens dichtbij zodat je er vaak eens in kan bladeren. Hoe gekreukter je exemplaar, hoe beter.
2. De inhoud is omschreven vanuit een visie op **werken met groepen**, waardoor ze kunnen inspireren voor zowel scholen in het kleuter- als lager onderwijs. Het staat vrij om de hoofdstukken apart uit te spitten of ze achtereenvolgens als inspiratie te gebruiken. In de bijlage vind je een boekenlegger terug met de hoofdpunten om naar terug te grijpen.
3. **Begin klein en prioriteer ...**
Het doel waarmee ik dit boek schreef, is dat je er minimaal één aspect uithaalt om uit te proberen. Kies voor duurzaamheid boven kwantiteit. Zelfs de kleinste veranderingen kunnen heel wat in beweging zetten. Benieuwd naar wat het voor jou zal zijn.
4. **Samen** is het sleutelwoord. Maak je team, de leerlingen en hun ouders deel van de verandering die je verwezenlijkt wil zien. Dit zal de gezette stappen kwalitatiever en duurzamer maken.

Doelpubliek

Startende leerkrachten, zorgcoördinatoren, leerlingbegeleiders, beleidsmedewerkers, directies, zorgverleners, ondersteuners en iedereen met een hart voor onderwijs die het gevoel heeft vast te zitten en (weer) in beweging wil komen.

HOOFDSTUK 1

Een warm en veilig superdivers nest

Het creëren van een warm en veilig nest in een superdiverse school- of klascontext is de eerste bouwsteen en al direct een eerste open deur. Een basisbouwsteen waar we vaak aan voorbijgaan omdat het zo evident lijkt, maar die de fundering legt voor alle andere. Wat je ook doet – sla dit hoofdstuk dus niet over. Als je maar één hoofdstuk leest, laat het dan dit zijn.

Wat bedoel ik met een warm en veilig superdivers nest?

Het is een plek waarin iedere leerling zichzelf mag laten zien. Een plek die onze maatschappij van vandaag weerspiegelt en waar het veilig is om je kwetsbaar op te durven stellen. Waar het 'zelf' niet alleen complex is, maar ook continu onderhevig is aan verandering.

Doorheen de verschillende ontwikkelingsfasen gaan leerlingen op zoek naar hun eigen identiteit, naar wie dat 'zelf' is en wat daarbij hoort. Leerlingen hebben al dan niet een migratieachtergrond, moeten verhuizen, veranderen van school, ondergaan hormonale veranderingen, leren ontdekken welke hobby's ze leuk vinden ...

Een ontwikkeling die trouwens niet stopt bij de leerlingen. Ook wij als volwassenen gaan doorheen verschillende fasen in ons leven. Sommigen van ons trouwen, krijgen kinderen, verbouwen, scheiden, worden ziek, worden gebeten door een extreme sport ...

We volgen elk ons eigen pad. Een pad dat ons allen verandert en tegelijk meer laagjes en kleur geeft aan onze identiteit.

Het ruimte geven aan die identiteiten in al hun aspecten vormt de basis in het creëren van zo'n warm en veilig nest. Ruimte die vraagt om verbinding en positiviteit, maar ook om kwetsbaarheid van alle partijen.

Het bewust vormgeven van een plek waar jij oké bent en ik oké ben.

Figuur 1: Een superdivers nest.

Zo'n plek creëren start uiteraard bij het erkennen van onze superdiverse realiteit zoals deze is om deze daarna te kunnen waarderen. Om goed te weten waarover we praten, start ik daarom met het kaderen van enkele theoretische concepten, zoals superdiversiteit en het kruispuntdenken, en verduidelijk ik ook begrippen zoals identiteit, cultuur, etniciteit en inclusie om misvattingen die hiermee samengaan uit de weg te gaan. Ik verhelder ze aan de hand van echte verhalen waarmee ik de theorie probeer te laten leven. Daarna ga ik verder in op hoe we dit kunnen aanpakken. We kijken samen naar hoe we een divers-sensitief nest kunnen vormgeven en wat 'positief onderwijs' daarmee te maken heeft. *Let's go.*

1.1. Wat is superdiversiteit?

Superdiversiteit¹ is een concept dat de toenemende diversificatie in onze samenleving en in onze sociale gemeenschappen beschrijft.

Crul, M. & Lelie Fr. (2023)² spreken van diversiteit in een overtreffende trap, wat betekent dat mensen niet alleen van een grote verscheidenheid aan plekken op aarde komen, maar ook op veel manieren van elkaar verschillen. Op sociaal of cultureel vlak, maar evengoed op religieus of taalkundig vlak. Deze verschillen kunnen ook te maken hebben met gender, leeftijd, zorgnoden, wettelijke status en dergelijke meer. Een verscheidenheid in onze maatschappij die uiteraard ook in onze klassen duidelijk voelbaar is en zich vertaalt naar superdiverse klassen. Superdiverse klassen die de laatste jaren, naast onze grootstedelijke contexten, ook in kleinere steden, in onze grensgemeenten en in de rand van steden de nieuwe realiteit vormen.

Hiermee spreek ik zowel over de evolutie in ruimtelijke spreiding van Vlamingen met een migratieachtergrond, die in de Atlas Superdiversiteit Vlaanderen en in het boek 'Superdivers Vlaanderen. Geografie van een nieuwe realiteit'³ wordt weergegeven, als over de toenemende zorgnoden in onze klassen die de CLB's* in Vlaanderen in kaart brengen. Zorgnoden die in kaart worden gebracht aan de hand van aantal opgemaakte verslagen per regio, onderwijskansarmoede-indicatoren** en contact met het CLB op de vier begeleidingsdomeinen***.

Samengevat betekent superdiversiteit dat de toenemende migratie leidt tot een grotere verscheidenheid aan achtergronden en culturen binnen één klas of samenleving. Op een dieper niveau zien we niet alleen dat individuen van elkaar verschillen op basis van hun etniciteit, nationaliteit of migratiegeschiedenis, maar ook dat groepen die op het eerste gezicht homogeen lijken, eigenlijk heel divers kunnen zijn. Neem bijvoorbeeld een klas met kinderen met een Turkse migratiegeschiedenis. Hoewel ze allemaal een vergelijkbare

* Centra voor Leerlingenbegeleiding

** De onderwijskansarmoede-indicator (OKI) maakt een samenvatting van vier risicofactoren. De OKI wordt berekend als het aantal van de vier leerlingenkenmerken (Thuis taal niet-Nederlands, laag opleidingsniveau van de moeder, ontvangen van een schooltoelage en wonend in een buurt met hoge mate van schoolse vertraging).

*** Leren en studeren, onderwijsloopbaan, preventieve gezondheidszorg en psychosociaal functioneren.

achtergrond delen, kunnen er binnen deze groep grote verschillen zijn in taalvaardigheid, religie, culturele praktijken, zorgnoden en persoonlijke ervaringen. Deze complexiteit kan uitdagend zijn voor ons als onderwijsprofessionals omdat we moeten navigeren tussen de verschillende culturele en individuele identiteiten om een inclusieve en ondersteunende leeromgeving te creëren. Dit vereist gevoeligheid, begrip en flexibiliteit om tegemoet te komen aan de diverse behoeften en ervaringen van alle leerlingen.

Die complexiteit kan uitmonden in een verhaal van hoop, identificatie en emancipatie, maar evengoed in angst en polarisatie. De reden ook waarom ik met de bouwstenen in dit boek tracht te bouwen aan een schoolklimaat dat kansen geeft, ruimte geeft aan de verschillen, op zoek gaat naar gelijknissen en in verbinding gaat via gesprekken.

Om de begrippen en de complexiteit ervan verder te verduidelijken neem ik jullie zoals beloofd mee in de verhalen van Jonas en van Seyhan* om zo theorie en praktijk in elkaar te laten overvloeien. Beide jongens zitten in dezelfde klas en geven elk op hun manier inhoud aan het begrip diversiteit.

Het verhaal van Seyhan en zijn gezin

Seyhan is een sportieve jongen van elf jaar. Hij draagt dagelijks een training met sneakers, is aan het voetballen zodra hij de kans krijgt en heeft een kapsel met opgeschoren zijkanten. Seyhan woont ondertussen al drie jaar in België. Hij is geboren in Bulgarije, maar verhuisde kort na zijn geboorte naar Griekenland met zijn mama, door de scheiding van zijn ouders. Na een drietal jaren in Griekenland te wonen, is hij met zijn mama terug naar Bulgarije gereisd, waar ze hem bij zijn papa achterliet. Drie jaar geleden is hij met zijn gezin (zonder mama) naar België gekomen. Mama woont op dit moment in Nederland. Papa heeft een nieuwe partner en in het nieuwe gezin zijn er in totaal vijf kinderen. Twee oudere zussen en één oudere broer, vervolgens Seyhan en nog een kleine broer van vier jaar. Er woont daarnaast ook nog een dochter van twintig jaar bij het gezin in met haar baby. Het gezin woont met negen in een appartement van twee slaapkamers.

Van papa mag Seyhan zijn biologische mama niet meer zien. Iets wat hij zonder diens medeweten toch doet, samen met zijn oudere broer. Als ik met Seyhan in gesprek ga, is dit duidelijk een heel gevoelig punt en is hij heel bezorgd dat papa dit te weten zou komen.

* Jonas en Seyhan zijn uiteraard fictieve namen, gebaseerd op echte casussen.

Het verhaal van Jonas en zijn gezin

Jonas is een jongen van twaalf jaar. Hij is geboren in België en zijn gezin heeft geen migratie-geschiedenis. Net als Seyhan houdt Jonas van bewegen en draagt hij dagelijks een training. Hij heeft halflang haar dat een beetje voor zijn ogen valt. Hij is de oudste van twee kinderen in het gezin. Daarnaast heeft hij nog een oudere halfbroer uit de vorige relatie van mama. Zijn jongere zus maakte twee jaar geleden de overstap naar een buitengewoon lager onderwijs type basisaanbod. Het gezin krijgt ondersteuning van het OCMW en kampt met financiële moeilijkheden. Het gezin woont in een sociaal wooncomplex in de buurt van de school.

In de praktijk merk ik dat kennis rond diversiteit vaak nog verengd wordt en zelfs basisbegrippen zoals etniciteit, identiteit en cultuur niet altijd juist of te vereenvoudigd worden gehanteerd. Om die reden verduidelijk ik ook graag deze begrippen even samen met Jonas en Seyhan.

Identiteit is volgens professor in de pedagogische wetenschappen aan de KU Leuven en auteur Orhan Agirdag (2020) datgene waar mensen zich mee identificeren. Vaak gebeurt dit op basis van hun culturele of etnische achtergrond, maar het kan ook veel ruimer bekeken worden. Ik identificeer me bijvoorbeeld als vrouw, als scouts-lid, als rolstoelgebruiker, als muzikant enzovoort. In de praktijk worden begrippen die hieraan vasthangen, zoals etniciteit en cultuur, vaak gebruikt in een verengde context. Een korte verheldering is dus wel op zijn plaats zodat we onze jassen aan dezelfde kapstok hangen.

Etniciteit omschrijft professor Agirdag als ‘de veronderstelde gemeenschappelijke afkomst van een groep mensen’ en wordt door Agirdag opgedeeld in vier dimensies, namelijk nationaal/regionaal, moedertaal, religie en ras.⁴ Ik benadruk deze dimensies omdat we vaak vergeten dat de moedertaal een wezenlijk deel is van iemands eigenheid⁵. Ik kom hier later nog op terug.

Naast etniciteit is het ook wezenlijk het woord **cultuur** iets meer te plaatsen. De definitie die Agirdag hiervoor hanteert is ‘een gedeeld interpretatiekader bij een groep van mensen waaruit gelijkaardige houdingen en handelingen ontstaan’. Dit maakt dat cultuur op zich ook een veel breder begrip is dan etniciteit. De gedeelde betekenissen van mensen hebben immers nog vele andere bronnen dan etniciteit. Ook iemands sociale klasse, gender, leeftijdscategorie enzovoort kunnen gedeelde interpretaties en dus (sub)culturen met zich meebrengen.

Verder dan cultuur en etniciteit vormen vervolgens ook onze **overtuigingen** en onze **waarden, maar evengoed andere kenmerken** zoals uiterlijk en een mogelijke beperking, een groot deel van onze **identiteit**. Wat maakt dat we ook de diversiteit binnen schijnbare ‘homogene’ groepen moeten erkennen. Dat vraagt om een nieuwe manier van denken.

De identiteiten van Seyhan

Als we dit alles samen met **Seyhan** onderzoeken, identificeert Seyhan zich niet met elementen zoals afkomst, ras of taal. Deze vindt hij te veranderlijk en zijn niet tot één deelidentiteit te herleiden. Hij omschrijft zich wel als zeer katholieke jongen. Hij gaat wekelijks met zijn vader naar een kerkelijke dienst en draagt een goudkleurige ketting met een kruisje als verwijzing naar zijn geloof. Hij stelt daarnaast waarden zoals 'verantwoordelijkheid' en 'zelfstandig zijn' sterk voorop. Uit gesprekken blijkt dat de banden met zijn familie een heel belangrijke pijler vormen in zijn identiteit.

Het zorgteam op school geeft aan dat Seyhan en zijn gezin vermoedelijk tot de Romagemeenschap behoren. Zelf zegt hij daar niks over.

Seyhan identificeert zich verder vooral als voetballer. Hij is een absolute fan van het Franse nationale elftal en voetbalt zelf tweemaal in de week via de KAA Gent Foundation*, waar de brugfiguur hem naartoe kon leiden. Ondanks het feit dat hij dit naar eigen zeggen het allerliefste doet, loopt het er volgens de trainers nochtans niet vanzelf. Zij geven aan in een gesprek dat Seyhan veel moeite heeft met het beheersen van zijn impulsen, geregeld uitbarstingen heeft en veel moeite heeft om tot 'samenspel' te komen.

De identiteiten van Jonas

Uit gesprekken met **Jonas** blijkt dat hij weinig aansluiting vindt in zijn omgeving. Hij voetbalt op donderdag, maar identificeert zich niet echt met deze groep. De enige plek waar hij zich echt thuis voelt is naar eigen zeggen online als hij kan gamen. Hij identificeert zich echt als gamer en vertelt vol trots dat hij dit samen met zijn papa doet. Hij geeft aan vaak te gamen met papa tot in de nacht. Op school geeft hij vaak een vermoeide indruk en leerkrachten geven ook aan dat hij zich niet steeds goed kan concentreren. De ouders van Jonas vertellen weinig vat te hebben op Jonas. Hij doet waar hij zin in heeft, luistert moeilijk en tast de grenzen af. Hij komt zelfstandig naar school, maar steekt geregeld, als hij niet in de huiswerkbegeleiding blijft, kattenkwaad uit rondom de school. Hij heeft niet echt een vaste vriendengroep en op school zijn er vaak conflicten met andere jongens op de speelplaats.

In de Romacultuur is het volgens de brugfiguur ook heel gewoon dat kinderen snel zo zelfstandig en verantwoordelijk mogelijk zijn om hun rol binnen de groep op te nemen, wat overeenkomt met een meer collectivistisch gericht cultuurbeeld⁶. Of Seyhan en zijn gezin echt tot de Romagemeenschap behoren, weten we niet met zekerheid. Wat we wel weten is dat in Gent 80 à 90% van de Bulgaarse en Slovaakse migranten tot deze gemeenschap behoort. De brugfiguur vertelt ons dat het leven in een groot gezin met daarnaast factoren zoals 'overleven' en 'armoede' bijdragen tot sneller zelfstandig worden als kind binnen een gezin. Dit kan dus ook voorvallen in bijvoorbeeld Afrikaanse

* Gentse non-profit organisatie die sport inzet als middel om vanuit een visie op diversiteit en gelijke kansen in te zetten op weerbaarheid, talentontwikkeling en inclusie.

of Vlaamse gezinnen. Mechanismes die binnen de Romagemeenschap sterk aanwezig zijn, zie je dus ook bij andere gemeenschappen.

Hierbij benadrukte de brugfiguur dat de term 'Roma' bij veel gezinnen gevoelig ligt of soms een negatieve connotatie krijgt. De meest neutrale term die nu gehanteerd wordt is IEM – Intra Europese Migratie⁷. Een begrip dat uiteraard veel ruimer kan worden bekeken, maar waarnaar ik toch verwijs omdat terminologie en verwoording ook (on)bewuste veroordelingen en discriminaties met zich meebrengen.

Wat we wel zeker weten, is dat we zowel bij Seyhan als bij Jonas kunnen spreken van 'armoede'. Een gegeven dat om veel meer draait dan enkel 'inkomen' maar zich uitstrekt in uitsluiting op meerdere levensdomeinen zoals onderwijs, vrijetijdsbesteding, gezondheidszorg, huisvesting en ga zo maar door.

In de praktijk betekent dit dat zowel Seyhan als Jonas voor de meeste zaken op zichzelf zijn aangevoelen. Ze geven beiden aan zelfstandig te moeten opstaan, zichzelf klaar te moeten maken en zelf eten te voorzien. Ze dragen dagenlang dezelfde kledij en hebben vaak niet of ongezond gegeten.

Seyhan moet zorgen dat zijn broertje en hijzelf op tijd op school zijn, terwijl dit andere scholen zijn. Op school geven ze aan dat Seyhan af en toe te laat komt maar er de meeste dagen wel in slaagt om naar school te komen.

Ook **Jonas** komt zelfstandig naar school, maar hij komt ondanks de afstand van twee straten frequent te laat, zonder ontbeten te hebben.

Ons bewust worden van de complexiteit van deze verhalen vormt een essentiële eerste stap waar we als individuele onderwijsprofessionals veel mee kunnen doen, maar ik wil nu ook al meegeven dat dit geen individuele verantwoordelijkheid is.

Ik vind het daarom onontbeerlijk om ook kritisch weer te geven dat we van onze beleidsmakers en overheden wel wat organisationele aanpassingen mogen verwachten. Steven Vertovec beschrijft in zijn werk over superdiversiteit onder andere de relatie tussen sociale categorisatie – het groeperen van mensen op basis van enkele kenmerken – en sociale organisatie – de manier waarop we deze groepen organiseren in onze maatschappelijke en sociale gemeenschappen. Als ik dit even vertaal naar ons huidige onderwijssysteem, betekent dit in Vlaanderen dat we onze klassen en scholen standaard inrichten op basis van leeftijd via een jaarklassensysteem of bijvoorbeeld een bepaald basish niveau van Nederlands. Organisatiesystemen waar we vaak

hardnekkig aan vasthouden. Zo blijft dit klassensysteem op leeftijd of bijvoorbeeld het zittenblijven nog steeds bestaan, ondanks het feit dat we eigenlijk weten dat ze ongelijkheden in stand houden of zelfs versterken⁸.

Onze bestaande systemen houden nu nog te weinig rekening met de superdiversiteit in onze klassen en stellen hoge verwachtingen nog te weinig voorop.

We houden nog te weinig rekening met de startbasis van onze leerlingen. Hoeveel onderwijs kregen de leerlingen in je klas reeds? In welke mate beheersen ze het Nederlands? Welke invloed heeft hun thuiscontext, zowel versterkend als belemmerend?

Het is een noodzakelijkheid dat we starten bij het erkennen van de realiteit in onze klassen om daarna te leren hoe we er op een gevoelige manier mee om kunnen gaan en ze kunnen inzetten als kracht. Misschien kunnen onze beleidsmakers dan eens verder onderzoeken of 'multileeftijdsklassen' bijvoorbeeld geen beter alternatief vormen? Er gaan alvast stemmen op die voorstander zijn⁹. Of misschien kunnen ze middelen voorzien die rechtstreeks in de scholen terechtkomen om in de brede basiszorg aandacht te kunnen geven aan de bestaande diversiteit. Na het reflectiedeel vind je alvast enkele praktische tips voor beleidsmakers op schoolniveau en voor op de klasvloer.